

Szabó P. Katalin

Véres madártoll és egy fél lepkeszárny

Nyerges Gábor Ádám: Berendezkedés című kötetéről

Nyerges Gábor Ádám legújabb kötetének „[s]úlya megmérhetetlen” (*Közelről nézve eltéveszted*, 58.) és nemcsak azért, mert a szerzőt elsősorban alanyi költőnek tartja a szakma. Felvetődik a kérdés, hogy magam, aki elsősorban nem (alanyi) költészettel foglalkozom, miért figyeltem fel egy szubjektív líra iránt látszólag elkötelezett szerzőre?

Érdeklődésem mindenekelőtt az keltette fel, hogy a kötet trailere és a borító értetlenséggel határos gondolatokat ébresztett bennem. Noha, meglehetősen tetszett a „Kísértet járja be Magyarországot” kezdetű videó, de nem érthető, hogy az inkább ügyetlenül technizáló és a nyolcvanas évek Budapestjének belvárosán végigpusztító Süssinek – akár elefántnak a porcelánboltban –, mintsem félelmetes Godzillának (de lehet, hogy ez jobban az én bátorságom, mint a videókészítő iróniája) mi keresni valója van ennek a kötetnek a kontextusában? Ezen választás indokolatlan, egyúttal sajnálatosan hatásvadász benyomást kelt, melyet jobb lett volna elkerülni (hogy a pinkszínű „világító” címfeliratot ne is említsem). A kötet világához – és ez már szinte magyarázza, miért is ajánlom a kötetet, a Fortepan 66410 számú fotójának felhasználása sokkal jobban illeszkedik. Hogy ezt a kötet szerzője és/vagy szerkesztője tudta (nem tudom, kit kell dicsérni), az onnan is látszik, hogy a könyv zárása nevezett fotó vágott változata lett: a képen két önkéntes rendőr-karszalaggal megkülönböztetett¹ nagykabátos férfi sétál nyugalmas téli (netán késő őszi) napon a Deák téren 1980-ban, kilenc évvel a költő születése előtt, mögöttük az Anker házzal és a ma is nap mint nap változatlanul látható villamossal, helyi autóbusszal. Nem látható a képen, hogy a fotóról levágott Csemege vállalat boltjának helyén ma CBA várja vásárlóit. Persze, mostanra a recenzio tisztelt olvasója is sejtheti, szánkba rágták itt az ellentétet: a kötet fiatal lírai hangja, mint az amerikai sci-fi szörnye New Yorkra, borzalmasan rátör a gyanútlanul téli álmát alvó Budapestre és a nyolcvanas évekbeli nagykabátos urak – ezer szerencse –, megörzik számunkra a főváros és vele az irodalmi

¹ Köszönöm Fóris Ákos történésznek, hogy a Fortepan állományaiban található képpel kapcsolatban segítséget nyújtott a Magyar Rendőr fotóarchivumban (<http://magyarrendor.osaarchivum.org>) való tájékozódásban és az önkéntes rendőrök ruházatával kapcsolatban az 1980-as években.

élet háborítatlan épségét. Csakhogy, Budapest még mindig nem New York, és a mi önvádló szörnyetegünk szerethető, az előző generáció pedig nem őriz minket annyira tőle, előbbi abból is kitűnik, hogy a szerzőnek immár ez az ötödik kötete.

Az önirónia a versek egészén végigvonul, hála érte, hogy az olyan konzervatív befogadó számára is, mint a recenzens, fogyasztható módon, mint az őskori hullós analógia a borítón és a trailerben. A kötet bizonyos elemeit tekintve sikeres folytatását jelenti a szerző korábbi költészetének, például az a fajta ön-dekonstrukció, ami már az első kötetében megjelent (*Helyi érzéstelenítés*, Orpheusz, 2010), itt is fellelhető. Erre kitűnő példa a *Túloldal* című költemény, melyben az önvizsgálat, a költői beszélő személyének szétbontása oly mértékig tökéletesedik, hogy a lírai én önmagát is csak eltávolított valakinek látja, akinek még a járásában is kifogásolható tulajdonságokat vesz észre („elvégre én is / úgy lépdelek egy ideje, ahogy gyerekkoromban, / idióta, karikatursztikus (sic!) rajzfilmléptekkel, mint / valaki, aki valóban, mindig valahol ott van, az / egyébiránt szintén egyre rokonszenvesebb itt / helyett” *Túloldal*, 12.). A kötetben néhány apró pontatlanságnak sikerült túlvészelnie a kiváló Bödecs László lektor gondos és alapos hibakeresését: a karikatursztikus szó az egyik. A fenti enjambement-ok azokat a szavakat nyomatékosítják, amelyek értelmezik a lírai én pozícióját térben és időben: például hiába a jelenlegi térbeli kijelölés pozitív minősége, ha ő ehelyett a múltban él. Erről a költeményről nemcsak azért akartam szólni, mert azt az érzést fogalmazza meg, amit az emberélet során legalább egyszer mindannyian megtapasztalunk, hogy ti. nem vagyunk a helyünkön, hogy olyasmit élünk át újra meg újra emlékezetünkben, ami már elmúlt, s ami helyett inkább a jelennel (hic et nunc) kellene törődnünk, hanem azért is, mert a kötet a szörnyesség egyik elemének éppen ezt az önvádló lelki adottságot tartja: a direktség arra irányul, hogy lásd, analizálsz („kedves dolgai közt nem, / sőt máshol sincs

helye, de nézte, / vizsgálgatta csak csökönnyösen tovább, / hátha mint legtöbbször, ő a hibás” *A boldogságot közelebbről*, 14. és „[I] ekéstem nagyobb lelkitusáimat” *Tárgytalan*, 36.). A közösségi térben értelmezett szubjektum pozíciója mint költői téma önmagában nem volna innováció, viszont Nyerges előtt hasonlóan paradigmatisztikusan generációs problémákat ebben a kidolgozottságban nem sokan fogalmaztak meg, ehhez nyilvánvalóan szükséges volt az ő megfigyelő és értekező képessége.

A kötet szervezőelvének tehát egy egészen meghökkentő motívumot tartok: a sikertelenséget, a bukást. Ez volt a legszimpatikusabb vonása az egyébként a kötet egészében költői retorikájában és nyelvi minőségében is bravúrozó munkának. Szakértelmét mutatja, hogy nem érezzük a műhelyszagot munkáin, a retorikai hangot erőlködés nélkül kitarja és például egyes sorokban lazán csak megmutatja, hogy amúgy, mintegy mellékesen ilyet is tud: az egyik legkiválóbb alliterációt például a magasztos hangot kioltva szerkeszti meg a hasonlatban csak azért, hogy a fennkölt emelkedettséget egy alantas képpel csapja le: „Alkonyodik a bennem szorult bánat, mint a galambszaros köztetek” (*Tárgytalan*, 36.). Ha van olyan, hogy generációs költészet, akkor abban ilyen mély elemzéssel még nem járta körül senki sem, hogy mit is jelent a maga teljességében harminc körüli fiatalnak lenni napjaink Magyarországon. A *Berendezkedés* fordulat, szerintem innentől Nyerges Gábor Ádám nem tekinthető egyszerűen alanyi költőnek. Ez a kötet határozottan közérzületi, mivel a fiatalok boldogsága és kilátása a jövőre éppen a címben megragadott berendezkedés szempontjából közéleti téma. Az önvizsgálat a kötetben költői szerepként azt értelmezi, hogy miért nem sikerülnek nekünk az élettani sajátosságainkból eredő céljainkat elérni, hogy miért kell ráébrednünk, hogy fiatalkori vágyainkról le kell mondanunk („[k] icsit szomorú, de cserébe gyorsan megszokható, / hogy így kiszürkült az ég, meg amit alá képzeltem” *Keresetlen*, 39.). Amikor arról gondolkodik, hogy miért támadnak gondok a

párkapcsolatainkban („Van valami nehézség, / külön, bennem, / és emiatt benned is, igen, / különben nem. [...] De valami baj bennem / volt hát mégis, / és aggódtunk, mert már aggasztóbb / voltál, s én is.” *Van valami nehézség*, 24. és az egyik legjobb: „többnyire ráértem, amikor ráérsz, hetente” *Keresetlen*, 39.), a lírai én lovagias gesztusként magára vállalja a sikertelenségért a felelősséget. Felmenti az olvasót és a másik felet is, sőt a versszöveg hangalakzatokra épülő játékosága (remek paronomázia: külön bennem, különben nem) elodázza a kudarc súlyosságának tudomásulvételét (a kötet címadó versében már nyoma sincs ennek a sírva nevetésnek). Nem teszi meg ugyanezt a mozdulatot az élettervezéssel kapcsolatban, jogosan nyomatékosítja, hogy ez, kedves olvasó, a te és az én személyes ügyem: „Te meg a már rég elfogyott / türelmedet fogyasztod tovább, egy ideje már a jövődből, előlegebe. [...] Egyenesített háttal bambulsz, / mint ügyetlen hadvezér, / aki még győztes csatáiban is rendre veszítve nyer” (*Semmi sem változott*, 25.); aztán „[s]zokni kell még a hát görbülését, / rogyasztani a térdet, / s hogy egy idő után az elnézést / hiába kérted” (*Körülnézve sejtetted*, 57.). Az előbbi idézet azt is érzékelteti, hogy a kötet némely költeményének hangvétele (mint az előbbi sorok is láttatják) József Attila számvetés verseinek hagyományába illeszkednek, az életutak is igen sötétek (nem is lehetne ez másképp a traumatikusan dolgozó emlékek miatt, hiszen otthon az látható, „hogy pontosan hogy is kell valamit / úgy istenigazából elbaszni” *Ez most egy tényleges*, 34.). Lényeges különbség azonban József Attila gondolati és érzelmi előzményeihez képest, hogy itt a konfliktushelyzet voltaképpen árnyékban marad (ha nem fogadjuk el, hogy az az alapszituáció, hogy Godzilla épp döngő léptekkel vonul előttünk). Generációs problémát fogalmaz meg akkor, amikor a lehetőségek beszűkültségéről ír: „Minden hibád apró és / súlyos, mint egy odakozmált ebéd. / Sikálni már kár, / csak nézd kilátásaid zárt égét.” (*Körülnézve sejtetted*, 57.) és „[d] e a tehetetlenség tapintatos. Épp csak ott

van, / takarni, ami rögvest kéne. / Előtted és mögötted is ő áll sorban a boltban. / Veled együtt halkul el estéről estére.” (*Közletről nézve eltéveszted*, 58.) Az ügyetlenség érzetének, a jövőnk felélésének képzelet depresszív perspektívát nyit meg, de van feloldás. A költő azt mutatja, hogy a változtatás, a tett, a cselekvés, a helyesen élni tudás kivezet ebből a hullámvölgyből. Az infinitívusok kemény imperatívusokként hangzanak el, ars poetika azonban szerintem egy sincs a könyvben: „na és akkor most jöttök ti, / most kell a legnagyobb nagylevegőt venni, / hátat kiegyenesítve mondatot a szájban / előkészítgetni, hogy még időben rá lehessen jönni, / hogy ebben a formában ez sem jó, pedig évek / voltak rá, de így végül mégsem kimondani, / nem is hallgatni, hanem addig keresni másikat, / amíg képesek lesztek helyreállítani / valami globális rendet a világban, legalább úgy-ahogy, alacsony törlesztőrészletekben” (*Ez most egy tényleges*, 35.). A feladatot tehát kijelöli, ez a filozófia azonban erősen nélkülözi a hurraoptimizmust. Az egyenesített hát és a hátat kiegyenesítve szerkezetek közti különbség ugyanis retorikailag az önálló döntéshozás képességének szimbólumaként működik, s azt hangsúlyozza, hogy akinek a hátat mások egyenesítik, az mentálisan és fizikailag is rab-szolga. Ehhez a gondolatkörhöz illeszkedik az utolsó aspektus, amiről szólni szerettem volna: az apró hibák súlyának lehetetlen leírása a végtelenségig kegyetlen a kötetben. A tragikus elmúlás, saját életünk végessége az állati pusztulással kerül ellentétbe: az ember „mégis olyan gondtalan, mint egy röp-tében / eltalált madárról aláhulló, még össze nem vérzett tollpihe.” (*Madárról aláhulló, még össze nem vérzett*, 44.). A tollpihe vérré váló majdani beszennyeződése annak a poétikai gesztusnak a része, amely a destrukciót a kötet egészében mozgásban tartja: az élet minden szintjén működik. A szerencsétlenség, az egyedüllét és a jövő megfeneklése program, amit megvalósítunk, másként nem tehetünk: „[a] tehetetlenség mint egy földre hullt, fél lepkeszárny.” (*Közletről nézve eltéveszted*, 58.). Az égből a földre hullás borzongásának

és iszonyatának gyökere az ártatlanság és a törekenység erőszakos pusztulásában van. Mintha arra a gesztusra reflektálna, hogy a saját életünk iránti közönyből egy magunknál is kiszolgáltatottabb lény értelmetlen megsemmisülése talán kímoldíthat.

A kötet azt mutatja meg, hogy a kortárs irodalomban is megtörténhet, hogy a skatulyák értelmüket veszítik. Nyerges Gábor Ádám nagy témája a

belső dimenzió, valóban, de a belső külsővé válása nem ezúttal történt meg először az irodalomban. Budapestnek hasonló Godzillák által való bevétele innentől óhajtás, ez a kötet pedig a generációnknak biztosan kötelező olvasmány.

(Palimpszeszt, Prae.hu, 2018)

Széni Zoltán: Kronosz és Kairosz II.

